

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Спомини Д. Цяпки *Горить Ліс!* уже були друковані в журналі *Визвольний Шлях*, але взявши до уваги документальну вартість поданого матеріалу, У.В.С. вирішила видати їх окремою книжкою.

Писаних документів про боротьбу ОУН-УПА залишилося мало, що має свої причини. Боротьба ОУН-УПА була підпільною і її учасники старалися у своїй діяльності залишати якнайменше писаних матеріалів, які у випадку викриття могли послужити свідченнями проти них і їхніх друзів. Необхідні записки і документи зберігались у криївках та інших засекречених місцях, а коли загрожував ворожий наскок, їх негайно нищили. Деякі з них все ж попали в руки ворога і може десь є в поліційних архівах, а невикриті донині напевно залишилися ще в невідомих нікому місцях і призначені на повільне знищення.

Також і спомини учасників боротьби рідкість. Провідні члени ОУН в краю і командири УПА, яких спогади були б найбільше достовірні і авторитетні, переважно загинули на полі бою, або у ворожих тюрмах чи концтаборах, а ті, що випадково залишилися у живих, опинилися у таких складних умовах, що не мають можливості писати споминів. Дехто з вояків і старшин УПА дістався на Захід, але й їм не легко було рішитися писати про події, в яких брали участь люди, які може ще живуть, бо необережно написане слово могло бути для них актом оскарження. Час минав, а події в пам'яті затиралися. Коли ж по роках хтось з них починав згадувати минуле, мусів ствердити недосконалість людської пам'яті, бо не легко вже було відтворити хронологію подій, пригадати місцевості, людей та їх ролю в подіях. Треба було допомогти своїй пам'яті будь-якими документами, а їх не вистачало. Може саме тому дехто з авторів волів вибирати форму нарису, новелі чи повісті, бо там міг почувати себе свobodніше, вільніше поводитися з хронологією, подіями, людьми. В такій формі спомини, подібно як історичні повісті, хоч відтворюють минуле і стосуються до дійсних подій, вже не можуть мати документальної вартості.

Спомини Д. Цяпки в нашій мемуарній літературі про УПА є своєрідним виїмком. Вони сперті на врятованих його записках, роблених

під час перебування в УПА, а тому описані в них події, згадувані люди і місцевості, а теж і хронологію подій, треба уважати за дійсні. Тим більше, що — як він сам про це пише — достовірність своїх записок він старався часто перевіряти ще на місці, обговорюючи з друзями по зброї і з своїми провідниками тоді ще свіжі події. Канву достовірних записок він доповняв додатково здобутими інформаціями від спів'язнів українців, коли опинився в тюрмі, а потім, вже у вільному світі, старався ще раз перевіряти їх з колишніми учасниками боротьби УПА, яких доля розкинула по цілому світі, а в тому й до Австралії, куди авторові теж вдалося виїхати. Все це надає його споминам документальну вартість.

Крім цього є ще додаткові причини, чому ці спомини заслуговують на окреме видання. Про боротьбу ОУН-УПА на Закарпатті є вже багата польська література. Появилось чимало споминів учасників боїв проти УПА, видано вже багато історичних праць на ту тему. Польські автори розпоряджають багатим джерельним матеріалом з військових і поліційних архівів, здобутими українськими документами, як теж і зізнаннями українських полонених. Але вся ця література, хоч нібито сперта на документах, однобічна, представляє боротьбу УПА тенденційно і в польському наświetленні, щоб піднести «бойові заслуги» польського війська в будові комуністичної Польщі та принизити українських борців, позбавляючи їх головно ідейно-моральних вартостей і цілей. Все ж польські автори бодай якоюсь мірою рахуються із фактами, хоч зображують їх у викривленому світлі.

Ще гірший стан на відтинку советської літератури. Там з фактами і з джерельним матеріалом, яких напевно є дуже багато, ніхто не рахується. Архіви доступні тільки поліційним органам, які й виготовляють на їх основі еляборати, призначені на боротьбу з українським націоналізмом і з українським національним рухом взагалі. Там пів-правди переплетені з вигадками і заправлені підходящою авторам термінологією так, щоб геройську в очах українців боротьбу ОУН-УПА ідейно обезцінити і представити в якнайгіршому світлі.

В такій ситуації, коли появляється багато писань ворогів України, які зображують визвольну боротьбу українського народу найновішого часу в фальшивому світлі, або навіть у гідкій формі, існує konieczність протиставити їм правдиві і достовірні документальні українські видання. Тож для того мають послужити і спомини Д. Цяпки *Горить Ліс!*

*Українська Видавнича Спілка
в Лондоні*

ВІД АВТОРА

Не пам'ятаю, чому й коли я почав записувати події з мого побуту в УПА, а пізніше в бойовій групі С. Б. Якесь сила нашоохувала мене до того, і я писав, а як кількість нотаток зросла, я ховав їх по різних «норах». Дехто навіть жартував собі з мене, мовляв, чи доживе хтось, щоб читати ці записки? Інші казали, що шкода паперу, якого тоді так трудно було дістати. Одначе, були й такі, як провідник Потап, який не тільки приділював мені папір, але й заохочував писати, а часом і помагав. Мабуть, це таки й він піддав мені думку записувати все те, що ми всі переживали. Минав час, а мої нотатки зростали, я захоплював їх, а потім знову писав, навіть у бою, в марші, або під час відпочинку, а доля цих записок не була краща від моєї.

Коли в 1947 р. дісталась у ворожі руки наша криївка, в ній пропала частина моїх нотаток. Одначе, на підставі того, що збереглося по різних «норах», я міг відновити втрачене, а тоді вже зібрані разом і доповнені записки я заховав у бляшану коробку й закопав у такому місці, щоб, коли житиму, міг колись їх віднайти.

Доля закинула мене на 10 років до тюрми. Зустрічаючись там із сотнями живих свідків нашої боротьби, зі стрільцями УПА та з українськими селянами, я знову не марнував часу, але в розмовах з ними відтворював і доповнював те, що бракувало в моїх записках та старався відтворені події добре запам'ятати, щоб по виході на волю можна було все це списати й заховати на кращий час.

Господь був милостивий для мене. По 10-ти роках я вийшов із тюрми, мене віднайшла сестра з Австралії і я попросив її стягнути мене до себе. Коли старання про виїзд були вже на добрій дорозі, я вибрався у відвідини до знайомих у рідні сторони. Однієї ночі я викрався до ліса й тільки з трудом уже міг віднайти колись добре мені відому «нору», де були заховані мої записки. Бляха коробки вже перержавіла, а папір був в стані розкладу. Чудом збережені записки я заховав, з найбільшою обережністю і з великим ризиком перевіз їх до свого місця замешкання, а виїжджаючи до Австралії, забрав їх зі собою. Таким чудом могли появитися мої спомири під заг. «Горить ліс».

Важне в моїх споминах те, що в них немає нічого вдуманого. Одночасно не перечу, що я міг помилитись дотично якогось псевда, чи імени, бож їх були тисячі, але така помилка мало суттєва й може

трапитись кожному. Хоч властиво мої спомини основані на чудом збережених власних записках, то щоб уникнути все ще можливих помилок, виготовлений текст я ще додатково передавав до перевірки деяким друзям по зброї, які тут близько мене живуть.

Зміст моїх споминів — це вислід маршів і мандрівок по всіх закутинах Повстанської Республіки на Закарпатті, а то й поза її межами. Я мав змогу багато бачити й записати події, місцевості, бої й сутички, в яких я брав участь, а часом збирав матеріал від очевидців. Я постійно ходив з терену в терен, стрічався з командирами УПА і провідниками ОУН, мав усюди багато знайомих, а вони часто давали матеріал і коментарі до мого нотатника.

Я багато записував про наших незамітних, але прекрасних селян, які називали УПА «наше військо», й чим могли, нам допомагали. Я хотів би бодай доброю згадкою про них заплатити їм за їхній хліб і сіль, яких вони часто відмовляли собі, щоб нахормити втомленого та зголоднілого повстанця . . .

Для впавших Друзів хай мої спомини будуть в'язанкою квітів на їх незнані й забуті могили . . .

В кінці хочу подякувати всім друзям, які чимнебудь причинилися до доповнення, чи виправлення моїх записок, як теж щиро дякую редакції «Визвольного Шляху» за редакційне оформлення тексту.

ДМИТРО ГРИЦЬКО-ЦЯПКА

ЛПС — НАШ БАТЬКО...

Коростенко, 1944 рік. На подвір'ї станиці української поліції — повно возів і авт. Тут зібралися всі поліціанти з Перемиської команди. з комендантом Мастоюком і його заступником Совганом.

Станиця подібна на базар. Крики, прокльони, нарікання, плач дітей — наслідки паніки, що опанувала всіх. Правдивий ярмарок, хоч на ньому ні купити що, ні продати. Торги тільки за те, куди йти?

Одні кажуть йти з німцями, інші шукають дороги до лісу, а ще інші — додому.

В тій метушні відверто «гуляють» підпільники-бандерівці, вербують охочих до боротьби з ворогом. Не дармували й Мастоюк і Совган, вони знали, що незабаром залишаться самі. Намовляли поліцаїв їхати з ними до Німеччини, запевняли їм дальшу службу в німців.

Я пішов сам в село шукати давніх знайомих, щоб дістати потрібні інформації. Зайшов до знаної хати, де колись перебувала зв'язкова, але мені сказали, що — «Маруся в терені».

Вертаюся з нічим, у станиці галас, хтось доніс «отаманам», що деякі поліцаї готуються відійти в ліс. «Отамани» дали наказ роззброїти їх, але таких наказів ніхто не виконує.

До мене підійшов один старший поліцай і питає:

— А ти з ким? З «панамі-отаманамі» чи з нами?

— А ви з ким?

— Ми мали охоту — продовжує він — роззброїти німців, але роздумали, щоб у замішанні не постріляти своїх.

— Тоді я з вами, — відповідаю з радістю.

— Ми — з лісом. Нас ціла група, вкрали «отаманам» одного кулемета, амуніції маємо досить, а підводу зараз зорганізуєм.

22-го липня ми залишили Коростенко і «отаманів». Взяли підводу й подалися у напрямі Юречкової.

Наш відділ складається з 30 людей — самих українських поліцаїв, які не хотіли йти з німцями. Власне з тих, що ніколи їм не служили, а тільки своєму народові. Нас манила мандрівка, що вела до своїх,

у ліс. Ми знали, що кожної хвилини можемо натрапити на німців, які вештались усюди, або на якусь польсько-большевицьку банду, тому хотіли дістатись якнайшвидше до Ямної, де сподівались сконтактуватись із підпіллям ОУН або з УПА.

Після короткого відпочинку, ми подались у напрямі села Війтівки, а потім у ліс, щоб дістатись до Ямної Горішньої.

Ліс прийняв нас мовчанкою. Стрункі, замріяні смереки вливали в нас цілющий бальзам. Наші серця раділи, з грудей пробивався вільний віддих і мені здавалось, що ми порушуємо ним спокій столітніх смерек.

В лісі трохи збилися із шляху і, замість до Ямної, заїхали в Грузову. Щойно звідти, верхами, дісталися над село Ямну Горішню. Перед нами довге, покручене село, із солом'яними стріхами, де-не-де блистять шиби вікон від проміння сонця, що вже заходить.

Наш комендант Н. каже:

— Тут заночуємо, треба виставити стійки, бо за біду не тяжко. Поляки допомагають большевицьким партизанам, що вештаються всюди.

Дотепер ми не мали жодних перешкод, та нам не страшно зустрітись з ворогом, ми ж і пішли в партизанку, щоб зміряти з ним наші сили.

Зайнявши становища, комендант вислав кількох поліцаїв перевірити терен і шукати зв'язку.

Дивний наш відділ. Хоч ми всі в однаковій уніформі, проте душі в нас різні. Я подружив із кількома знайомими мені ще з поліційної станиці хлопцями і наші серця злучились разом, а душі були немов квітка, яка цойно розвинулась. Ми мали перед собою одну ясну мету стати українськими повстанцями.

Проїшов вечір, перший вечір у партизанських рядах. Офіційно ми ще не належали до повстанців, проте наші душі і мрії вже були з ними, а очі блукали в зоряному просторі, немов шукали за вимріяними друзями. Ми віддалились повністю під опіку цій першій нашої партизанській ночі й мимохіть повторяли слова повстанської пісні: «Ліс наш батько нічка наша нічка наша мати, кріс і гранати — наше добро».

Ранок. Повітря просякнене росою, що вкривала землю, блистіла до сонця, що виглянуло з-за гори, освітило своїм теплим промінням землю і дерева, заглянуло на мить і в наш табір. Ліс загомонів птичим хором

Приїшов вартовий, ми довідалися, що про нас уже знають і незабаром прийде зв'язковий. І справді над'їхала підвода, зупинилась. Зіскочив грецький «Геркулес» — міцно збудований високий чоловік, що своєю постаттю і твердими кроками викликав у нас і цікавість і заздрість.

— Де ваш комендант? — запитав, а ми ледве стримались від сміху. Голос в нього був не такий як у «Геркулеса», а як у малої дитини.

— Тут, пане провідник! — відповів наш комендант і простягнув руку